

Dr. ing. Avčin France:

Obisk Visoki Rateški Ponci (2272 m) sredi zime

Iz smuškega raja v Planici gleda vsak dan toliko oči na visoki vrh nad veliko skakalnico; toda, če pogledaš v knjigo na njem, ugotoviš, da je — po krivici močno zapostavljen. Temu je mogoče vzrok nerodni in dolgi dostop čez Srednjo Ponco (2221 m), preko strmih travnatih vesin, ki se jim še poleti raje izognemo, kjer se le da. Prvotno grebensko pot po meji so naši sosede razdejali, da ne ogroža njihovega sijajno urejenega dostopa sem od Klanških jezer, opremljenega z vrvmi, lestvami in z vsem mogočim... Caveant consules!

Foto dr. Avčin France

Vrh Ponci in sev.greben iz Škrbine nad Ozebnikom

Predlanskega leta je SPD ugotovilo za novo pot smer: mimo skakalnice in od Tamarja preko planine Ovčja stran in skozi vzhodno steno naravnost na vrh. Pot bo kratka, sijajna v pogledih in ves čas po naši strani. Toda finance ji zaenkrat še ne pusté zaživeti.

Za plezalce je najlepši dostop na Ponco s severa, z Malih Vratc. Po severnem grebenu vodi lepa plezalna smer ves čas po italijanski strani na njeno teme, kjer poleti tako blaženo uživaš nedosežne poglede v mrke mangrške stene, na drzno Vevnico (2351 m), na modri jezerci v globini. Na mehkih travnatih blazinicah ležiš prav na vrhu in se ne meniš za ves svet. Začetnim nerodnim stolpom se ogneš, če pristopiš na greben skozi ozek in dolg ozebnik med zadnjim izrazitim stolpom in silno prevesno steno že ravnega dela grebena. To smer sva s tovarišem Dušanom izbrala za zimski obisk Visoki Rateški Ponci.

Dne 8. decembra 1939 je Planica ležala v globokem pršiču. Že za dne sva s smučmi mukoma gazila po dolgem plazu desno od izvira Nadiže. Čez ostanke plazičev, čez skalne gromade in izglajene žlebove sva le dosegla gozdnato pobočje. Poleti še lahko slediš stari markaciji proti Ovčji strani, v mokastem pršiču sva se pa precej mučila, da sva ugotovila pozabljeno stezo. Kljub vsej dobri volji ni šlo nikamor. Vkreber sva se vlekla za veje, si sipala snežno moko za vrat, ro-bantila in se napenjala. Šele opoldne sva dosegla Ovčjo stran, precej izčrpana pod težko zimsko plezalsko opremo. Dan pa je bil božje lep, a mrzel; nisva dolgo čepela v snegu.

Brž sva še prepredkala strme plazove pod severovzhodno grapo. Ko sva proučavala dostop na greben, sva se, namesto za njo, odločila za sicer neznani, a prikupnejši ozebnik, zlasti ker je bilo videti, da bova takoj na robu. Toda, brž ko sva stopila s smučmi, že sva se skozi skorjo vdrla do pasu. Pot je bila obupna. Kakor podmornici sva rila skozi sneg, zagrizeno in brez odmora. Če sem vodil jaz, je bil učinek — ničla; naj sem svôjo lastno nogo z rokami še tako postavljaj nad se, nikamor ni šlo. Rešil naju je Dušan s svojimi večjimi dimenzijami in je prekopal skozi ozebnik do vrha pravo korito. Strmina bo večja ko n. pr. Jalovčeva; ko sva se ob dveh popoldne vsa razgreta ozrla z roba nazaj, sva se čudila globini, ki je prej še zapazila nisva. Splezala sva k mejniku na desni stolp, menda samo zato, da sva takoj lahko ugotovila — poraz. Najmanj štiri ure bi še rabila do vrha — pa še na kolodvor se nama je mudilo ob sedmih! Zakaj? »Cherchez la femme!«

Čepeč na stolpu, sva uživala mrke mangrtske stene, oživali so že daljni spomini na Gamsov rob, ki me je v »letih nerodnih« do-mala stal življenje. Še danes hranim ukrivljen klin z vsekanim križcem — v oklepaju: on, stara izrabljena vrv in vrli tovariš so — sam ne vem, zakaj in kako — prestregli 14 metrski navpični padec, in mlada divjaka sta ostala živa. Pa bi le ne hotel pogrešati onega mogočnega dne v svojih spominih...

Spustila sva se po hlačah v celem plazju snega skozi ozebnik do smučmi in sva Ponci obljubila svidenje čim prej. —

13. januarja 1940 sva zopet prišla. Pršič je bil mrzel ko strup. V Ljubljani so naju — kot že večkrat — proglasili za norca: v tem mrazu pa v skale! Blaznost — revmatizem! Toda saj ne morete zahtevati, da vsakdo pozna pojav toplotnega obrata: v dolinah zmrzu-jete v ledenem jezeru mrzlega zraka in lečite angine, v gorah pa solnce, toplota in zdravje!

Ob pol petih sva odšla iz »Ilirije«. Mukoma sva gazila po strmini velike skakalnice; na startu sva pogledala v dolino... »Grem pa že raje še enkrat na Gamsov rob letat po zraku!« — Skozi strmo bukovje sva izmenoma gazila v nešteti ključih proti robu gozdnatega grebena nad Planico. Zrak je bil topel in že so se zlatile ovčice na nebu; naznanjalo se je solnce. Ob Mokrem potoku se je zdanilo. Da nisva imela »psov«, bi se morala vdati na mestu: sneg je bil težak in od sile globok. Na izmeno sva gazila vkreber po strmini, ki postane pod Ovčjo stranjo že neprijetna. Dosegla sva košček solnca. Ves čas

sva se morala krepiti, da naju ni zmoglo. Do ozebника je šlo malo lažje; topot sva bila zgodnja, deset je bila ura, ko sva zopet začela že znano prerivanje skozi sneg. Pod skalnim skokom na polovici višine je počila cela kložasta plast in se je težkó naslonila name. Nasilju sem se umaknil v levo v Dušanov rov. Dereze so tokrat vsaj za silo prijemale skozi sipki pršič v podlago in mnogo lažje ko prvič sva dosegla vrh ozebnika.

Malo nerodno nama je postalo ob pogledu na najino bodočo pot; bila je mnogo bolj zasnežena ko pri prvem obisku. Pršič pod lomljivo skorjo je nerodna in lahko tudi nevarna stvar. Navezala sva se in oblekla. Smuške palice so ostale v škrbini: »...da naju bodo lažje našli...« Koj pri prvih korakih sem si skočil z derezo v hlače in nastala ventilacija je ves čas potem dobro skrbela za hlajenje s snegom. Po grebenu je bila hoja prava muka. Napihana skorja se je lomila in obupno sva se pogrezala v mehko sipo pod njo. Pred menoj je suho resnilo, tenka črta je švignila čez sneg, kar zazeblo me je: če

*Foto dr. Avčin France
Vrh Visoke Ponče z grebena*

plošča ne zdrži?! Snežna streha je počila na daleč; previdno sva hodila po njeni meji in kukala v Planico čez rob. Na Slatni so že gomazele majhne pike in na plazu pod Cipernikom je bila vzpenjača že pridno na delu. Midva pa sva bila zopet enkrat prosta vseh tegob, nihče nama ni gospodaril, sama sva si predpisovala pota in cilje.

Prvi stolp v grebenu naju je kmalu ustavil. Poleti je igrača, v snegu je bil pa neprijeten. Na najstrmejšem mestu sem moral odkopati ves sneg do gole skale. Dušan je že določeval, kam naj me potegne z vrvjo — ko se mi bo vsa spodkopana obloga sesula na glavo — da ne bi oba prehitro odšla proti Planici. Toda sneg si je »pustil dopasti« prav vse in, ko je še Dušan pometel ploščasti vrh

ter ozki grebenček, sva zopet stala v solncu. Grelo naju je prijetno, že iznad temačnega Mangrta. Jahaje greben, sva dosegla škrbino pod velikim rumenim previsom v grebenu, dobro vidnim s kolo-dvora v Ratečah. Naprej sva zopet obupno kopala strmino preko poševno zasnežene grede. Skoz in skoz presušeni pršič začuda ni prav nikjer kazal kakšnih namer selitve v globino. Udiranje je bilo naravnost nemogoče; dobesedno do prsi sva včasih tičala v moki. Napredek je bil malenkosten, naprej nama je pomagala šele nova metoda: z rokami si odkopal vso gornjo plast, jo potisnil med kraki podse in napravil korak navzgor, daljši, krajši, včasih tudi negativen. Ko se je prvi prekopal za dolžino vrvi, je drugi s pomočjo od zgoraj hitro napredoval in nadaljeval delo. Na stolpih nad nama so visele težke ledene sveče; toda na srečo je vse še mirovalo, niti vetrič se ni zganil. Dosegla sva končno malo sedelce v stolpu, ki hiti v Jezer-sko dolino. Strmela sva nad razdejanjem na svoji poti. Cel strelski jarek sva razrila in še dobro, da naju sosedje niso zapazili; saj je ves dan nepretrgoma pokalo in treskalo v mirni dolini Klanških jezer. »Caveant consules...!«

Naprej je stvar postajala nerodnejša. Treba je bilo po stolpu skozi plitev žlebič proti grebenu. Prav vsega sva morala odkopati. V sredi ima nerodno zagato; z dvema cepinoma poleg izdatnega nahrbtnika sem se le s težavo prerinil skoz njo do Dušana. Naprej je šlo sicer previdno, a hitro in brž sva zopet pogledala v Planico. Pike so še vedno lazile po pobočjih v globini doline. Nisva jim zavidala.

O nadaljnjem grebenu se je Dušan sicer neugodno izrazil — vrh je bil še daleč — a meni je bil greben poznan že iz poletja kot zelo lahek. In res, naprej je šlo, kot bi si sam želel. Še huda strmina pod vrhom v žlebu, ki prijazno vabi naravnost na plazišča pod Ovčjo stranjo, še nekaj kopanja — in stala sva na vrhu, ob štirih popoldne, po enajsturnem naporu. »Fortes fortuna adiuvat,« sva oba hkrati zinila; »pogumnemu pomaga sreča« — nisva še za v staro šaro.

Svetloba se je že prelivala v rdečo, Jalovec naju je mirno in veličastno opazoval preko Vevnice, na Škrlatici bi bil videl človeka. Sleme in Cipernik sta bila globoko ponižana. Solnčna Višnja gora in kralj zapadnih Julijcev, silni Špik nad Policami, sta še gorela v dalji, Visoke Ture so ležale ko odprta karta pred nama. Ne pomnim še tako ugodnega, prijetnega zimskega dne! — Utrujene mišice sva krepila z oranžami. Strmel sem v svet, najraje bi bil zaspal, četudi za vselej. Kje pa je še vse lépo in svéto v svetu, razen v divjih gorah!

Nazaj je šlo neverjetno hitro; četrte ure in že sva bila na stolpu nad žlebom. Tu pa je bila previdnost na mestu. Skrbno se varovaje, sva dosegla žlebič. Srečno sem dobil špranjo za dober klin; vrv skozenj in že sem drčal skozi zagato proti sedelcu, za menoj pa Dušan. Kljub izpostavljenosti sva potem kar smučala v dolino po »svojem« kanalu. Sneg je odlično držal. Prvemu stolpu sva ušla v levo, preveč bi bilo opravlja z njim. — To bo poleti gledal oni, ki bo lepo sredi grušča našel zabiti klin! Prav nič naju ni bilo sram, samo da nama je olajšal pot čez zadnji, sicer kratki, a previsni skok na široke police pod stolpom.

Zbita sva sedla v sneg in obsedela. Luč je ugasnila, rahel zelenkast odsvit je še lebdel nad Mangrtom. V kovinsko temno nebo so se sejale prve zvezde, večernica je zasijala preko nepristopnih Robov nad Zagačami. Z Vevnice je rahlo šumel slap, grmenje ubijalnih naprav je bilo že utihnilo, svet božji mir je zdaj ležal nad gorami. Varuj nas Bože, da še nadnje pride skrunitev lepote in človeškega dostojanstva! Saj so bili vrhovi res zadnje pribežališče onih, ki jim življenje današnje dobe ne izpolni več srčnih potreb. Vi ne veste, kako je sveto tih in mogočen tak zimski večer v visokih gorah! Če krikne ptica, je tišina še globlja, tako tiha, da si ne upaš dihniti. Ko svetloba mre in narava zaspi v objemu noči, zame dan doseže svoj višek.

Nič več se nama ni mudilo, temi bi itak več ne ušla. Počasi sva gazila po grebenu, zatikaje se vsak hip v skrotje in rušje pod snegom. Palice v sedlu so že čakale. Utrujena sva bila hudo, hudo, za jed ves dan nisva našla časa. Skozi črni ozebnik sva si svetila z lučjo. Ne vem, če je kdo videl dve kresnici visoko v skalah; in da ju je, kaj bi porekel? Pravljičice o

Vitrancu, Pehtri so že zamrle, mladino zanima le še tank in avion. Ne želim ji, da bi morala spoznati, kaj prav za prav obožuje...

Pod žrelom ozebnika sva si privoščila požirek tropinovca, sunek utrujenemu srcu. Bila sva pa lačna, žejna — in učinek je bil porazen zame, ki sem potegnil trikrat namesto enkrat. Kolena so hromela, težka snežena vrv na nahrbtniku je neusmiljeno gospodarila z mojim ravnotežjem. Dušan je pametno vozil po strmini s kožami na smučeh,

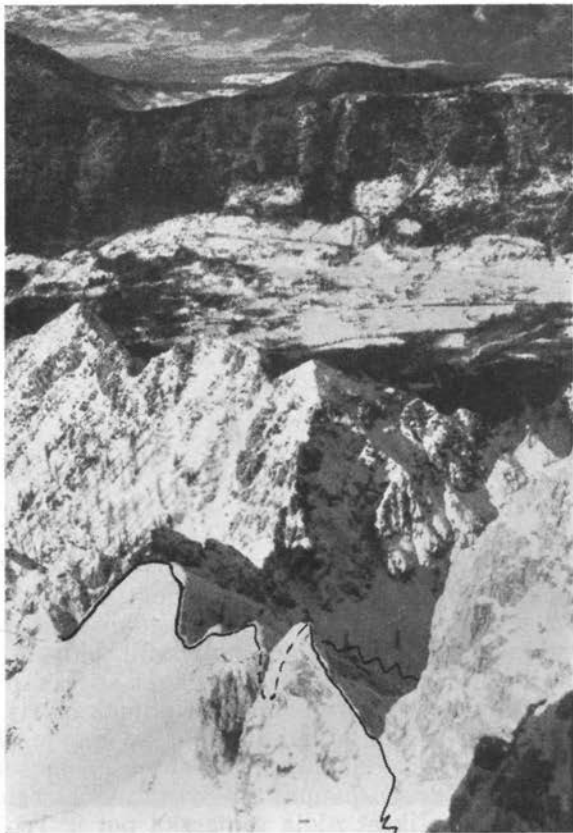

Foto dr. Avčin France

Pogled s severnega grebena Visoke Rateške Ponce

(Od spodaj: severni greben, v senci Mala Fratca, nad temi vrhovi Male Ponce, v globini Rateška dolina, za njo Karavanke in Ziljska dolina)

meni so se pa »psički« smilili in gnalo me je v temo, ko da so smuči nahujskane. Ob slabi luči je ravnotežje po dolgi turi problem zase: Ko misliš, da že stojiš, te vrže na nos; ko se ti zdi, da voziš, ležeš na hrbet. Trpela sva pošteno, padcev raje nisem štel; alkohol in noč sta naju polagala brez usmiljenja. Sicer je pa ta smuk z Vrate, neznan in nepoznan, prav za prav poleg visokega Kotovega sedla pod Jalovcem edini smuški svet tako imenovanega »smuškega raja Planice«. Novi smuk z Macesnovca ga bo precej približal.

V gozdu je bilo že kar obupno. Rešila naju je vozna pot. Do skakalnice sva v sto ključih prismočala ob starih sledovih. Apatično sva sedla na klopico nad odletom. Oči so se že same zapirale. »Samo še skakalnica, še 150 metrov!«

V Planici sva se pogreznila v jezero mrzlega zraka. Avtomatično sva prestavljala noge proti »Iliriji«. Zajela naju je vesela godba, ples: pravoslavno novo leto. Prijazno sta naju sprejela gospa in gospod Bitenc. Sedla sva v kot in povečerjala vsak dve steklenici piva: za želodec, srce in narkozo. Na Ponci da sva bila? »Pa gde ti je to? Jeste, bogami, ovi Slovenci! Ne bi ja išao za nipošto!« Po 17 urah težkega neprestanega napora nama je bilo prav vseeno, če nas hribovce, zlasti zimske, sploh še kdo razume ali ne. Doživetje je bilo pa le samo najino. Da bi jih le še bilo!

Dr. A. Brilej:

Nabojs

Začeli smo z Višarjami. Iz Ovčje vasi smo se povzpeli na božjepotno goro po neznansko strmem kolovozu. Popoldansko solnce je iztiskalo iz nas zadnje srage; bridko se nam je otepal tisti kozarček črnine, s katerim smo poplaknili okusne »spagetti al sugo« pri kosilu v Trbižu! Medtem ko sem se kot pravi spokornik mučil in potil na krutih strminah, sem obujal zabrisane spomine na Višarje. Osem ali devet let mi je bilo, ko me je stara mati zaobljubila in kmalu nato vodila na goro. Malo smisla sem imel takrat za lepoto planin in dobro pomnim, kako neznansko dolga, težavna in naporna se mi je tistikrat zdela romarska pot iz Trbiža do vrha. Nazaj grede sem v nekem grmovju tako željno obiral sladke maline, da sem tam pozabil dežnik. Mnogo bridkih očitkov sem zavoljo tega preslišal v vlaku med vožnjo iz Trbiža do Ljubljane...

Naporna je pot iz Ovčje vasi na Višarje, pa kratka. Na planini Limovici smo za hip postali in se malo razgledali. Tu na planem je prijeten, hladen vetrič zibal rumene pogačice, svišče in žalujke, ki so gledale iz toge trave; opojno dišeče krebuljice (*Myrrhis odorata*) so koketno priklanjale svoje mehke pahljače; zlate minice so sede le na njih, pile sladki med iz belih cvetov in razkazovale svoje blesteče zelene oklepe. Bil je junij, mesec gorske pomladi...

S planine dalje se strmina nekoliko unese. Stopili smo skozi položen gozd in kmalu se je pokazala na brdu znana slika Višarskega naselja, ki je sedaj, po požaru izza vojne dobe, zgrajeno v nekem

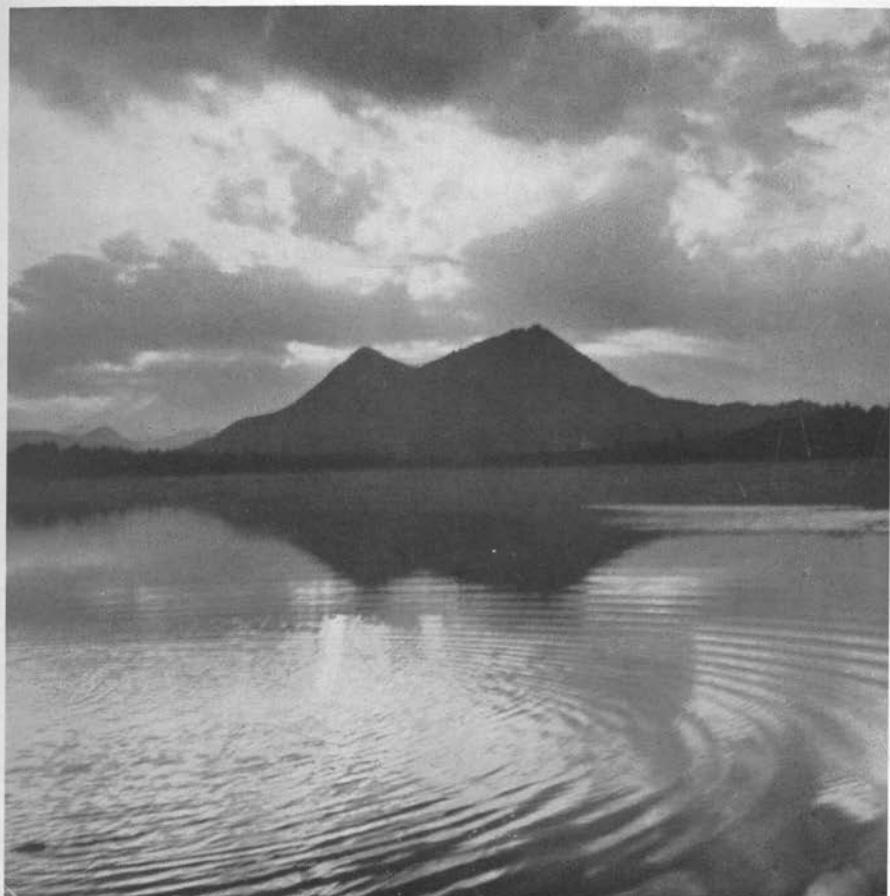

Foto Janko Skerlep

Ob Savi (Šmarna gora)

Zima v Zajzeri

Foto dr. A. Brilej

treznem, nelepem slogu. Velike hiše, ki služijo prenočevanju romarjev, so bile še zaprte. Nikjer ljudi, nikjer božjepotnega vrvenja. Obšli smo cerkev in se začudili nad kljukastim križem, potegnjenim čez vso steno zgradbe. V neki skromni koči smo končno le našli žensko; dobili smo pri njej čašo čaja in si nakupili neobhodnih svetinjic in spominov za domače.

Ura je bila šele štiri popoldne. Višarska Glava, vsa s snegom pokrita, je vabila v dosegljivi bližini. Po strmem, nekoliko razmehčanem zrcu smo naglo stopili proti vrhu, ki smo ga dosegli šele okrog pol 6. Soglasno smo ugotovili, da nam je na tej lepi višavi »dobro biti«. Zato smo kljub pozni uri dolgo sedeli in gledali, gledali ... Dosita smo se naužili pogledov na skupino Viša, ki je bila ta dan čista in bližnja, da smo lahko brez daljnogledov pregledovali vse grape in stene ter v duhu črtali poljubne smeri in vzpone v potrpežljivo skalovje. Na zapadni strani se je globoko po Zajzerski dolini zvijala bela cesta, skoraj navpično pod nami na jugu je ležalo sedlo Pražnik, proti vzhodu smo gledali v dolino Mrzle vode in v lepo podobo Kraljeve špice.

Solnce se je močno nagibalo proti zatonu, ko smo jeli previdno sestopati po strmem in kopnem pečevju na južni strani Višarske Glave. Kakšnih dvajset metrov nižje smo med skalnimi roglji našli prehod na melišče, po katerem smo naglo zdrčali navzdol proti sedlu za Prahami, ki mu pravijo tudi Pražnik. Z nami vred se je valila gromada grušča, ki smo ga sprožili na pobočju, in debel prah se je dvigal iz melišča. »Hochtunist« pravi, da ta sestop »ni lahek«, češ

da so tam skalne stene in strma trava; mi nismo opazili posebnih težav. — V ugašajočem večeru smo potem hodili skozi temne gozdove in klepali še kakšno poldrugo uro po trdi zajzerski cesti do Ovčje vasi. Tu nas je pri Ojcingerju čakalo prijetno prenočišče. V gostilni nasproti našega bivališča pa smo si bili še prej krepko privezali dušo z izborna meneštro in izpili številne steklenice okusne oranžade, po vrhu pa še nekaj čaš rujne laške črnine. Zgodaj so nas tisti večer utrujene oči spomnile, da bo treba iti k počitku.

Naslednji dan nas je inženir Francè peljal na Nabojs. Vedeli smo, da bo Viš od tam še bližji, obetali pa smo si tudi zanimive poglede na Poliški Špik in ves gorski svet v okolju. Že v zgodnjem jutru smo premerili zajzersko cesto, ki se je kljub vsem lepotam doline zaradi njene neusmiljene trdote kaj hitro naveličaš. Kako prijetno je moralo biti ondi v tistih časih, ko je še mehka steza vodila v dolino in niso težki vojaški avtomobili dvigali prahu in kvarili sicer tako prikupne podobe te doline: Vso pot smo upirali oči v Nabojs, naš današnji cilj, ki je na široko razloženo gmoto Viša tako tesno prislone, da ga spočetka niti ne smatraš za samostojen vrh. Značilne za to goro so ozke police, ki jo v vsej višini vodoravno preprežajo ter v družbi z navpičnimi drčami in zarezi dajejo severni steni gore neko pestro, mozaično podobo. Severno steno, ki se zdi od spodaj zelo težka in izpostavljena, sta prva preplezala Ojcinger in dr. Kugyjev tovariš Bolaffio; po zatrdilu dr. Kugyja nista prva plezalca pri tem vzponu kljub nasprotnemu videzu naletela na nobene večje težkoče.

No, mi smo krenili kar po običajni poti, ki se pod Nabojsom odcepi od ceste in po lepem kolovozu čez solnčne trate med redkim drevjem pripelje do mostu. Vzdlž bele, peščene struge smo zrli v silno gromado Poliškega Špika, ki mu je bil vrh ter številne police in krnice še globoko v snegu. V nekaj ključih smo se nato povzpeli po stezi, ki je bila pokrita z debelim, nerodnim gruščem, na planoto Žabniške Krnice in dospeli že okrog 10. ure do kočice »Rifugio Pellarini«. Koča je bila še zaprta. Nebeški mir je vladal vsenaokrog. Nobenega človeka, ne živali, nobenega glasu! Take tišine in samote ne najdeš ob Binkoštih v naših hribih. Pojužinali smo iz svojih malh in se spočili. Pri tem smo ogledovali nadaljnjo pot, ki je vodila preko skalovite, z rušjem, slečem in rožami pokrite, lahno nagnjene ravnine in kasneje po strmem snegu navzgor na sedlo med Višem in Nabojsom.

Tisti čas sta se na sedlu utrnili dve postavi in naglo hiteli navzdol proti nam. Čez četrto uro smo stisnili roke Urošu Župančiču in Gregorju Klančniku, ki sta se že nekaj dni podila po Višu, Kostrunovi špici in drugih okoliških gorah. Tudi onadva nista videla nobenih planincev; tako smo menda edino Slovenci tiste dni motili mir v lepih gorah zapadnih Julijcev. Po počitku smo se okrog 11. ure poslovili od Jeseničanov, naglo prestopili čez ravni del Krnice in se zagrizli v strmino zasneženega pobočja proti sedlu. Čim bolj smo pridobivali na višini, tem bolj je pritiskalo solnce in noge so se čedalje bolj vdirale v razmehčanem snegu. Kakšnih 50 metrov pod

Mangrt in Jalovec s poti na Naboj

Foto dr. A. Brilej

prevalom smo zavili v desno in se oddahnili, ko smo pod nogami začutili trdno skalo, v kateri so krepko prijemale okovanke. Tu smo zasledili celó nekakšno zabrisano markacijo in sledove vijugaste poti, ki so jo med svetovno vojno porabljali vojaki.

Po ploščatem žlebu smo stopali navkreber, vseskozi sledeč nadelani, a močno pokvarjeni stezi. Z južnega pobočja smo prestopili na zapadno in v širokih ključih stremeli proti vrhu. Tu pa tam so še ležale zaplate snega, iz katerih se je cedilo obilo vode čez skalovje. Solnce nam je krepko gredo hrbte, ko smo se polagoma vzpenjali navkreber in pasli oči ob rumenih cvetih mešeniklja, ki je vsepovsod poganjal iz skalnih razpok. Šli smo mimo nekaj zaklonišč, ki so tu še izza svetovne vojne; kar dobro so očiuvana iz lesa zgrajena in v varno skalovje prislonjena zavetišča, v katerih so še danes ohranjena ležišča in nekaj zarjavele posode. Razmetan les, drva, žičevje, naboji, granate — vse to nas je spominjalo, da je preko Nabojša potekala v svetovni vojni bojna črta. Glavna avstrijska fronta se je držala v smeri Malborget—Mala Poldnašnja špica (odnosno planina Strekica)—Mali Nabojš—Viš—Koštrunove špice in je potekala dalje po vrhovih preko Rombona do Soče. Italijani so imeli zasedene nasproti, ponekod v le prav majhni razdalji, vrhove Dve Špici (2087 m)—Poldnašnja špico (2089 m), Montaž-Cregnedul (2308 m) in Črnelske vršiče (Cima Confine 2332 m), kjer je nato njihova bojna črta zavila nizdol na Bovec in Sočo. Marsikatera granata se je razpočila v teh skalah, po katerih se sedaj vzpenjamo v največjem božjem miru, občudujoč bujno rastje planinskega cvetja. Zarjaveli ostanki železja in izstrelkov, ob katere se venomer spotikamo, se nam zde danes kot neumestni vrviki in grde motnje v prelepi harmoniji gorske prirode.

Skupina Viša z Višarske Glave

Foto dr. A. Brilej

Z leve na desno: Hohe Weißenbachspitze, Korspitze, Wilde Gamsmutter, Viš

Vrh Nabojša tvori gromadna skala, na katero je treba splezati. Lepo udobno smo se razporežili po prostornem temenu gore in se z zadoščenjem ozrli naokrog. Od mogočne kope Viša nas loči le ostra zareza Nabojšovega sedla; od blizu gledamo komaj dober kilometer oddaljeno, razbrazdano severno ostenje Višnje gore; desno od nje pa se je razbohotila veličastna gmota Poliškega Špika. Snežišča so se bliščala v solncu, stene so mogočno kipele v nebo, lahen veter je hladil presilno vročino solnčnih žarkov, pritlikavi planinski timijan je širil opojen vonj. Bil je dan, kakor jih človek, žal, premalo užije v svojem — kratkem — življenju.

Molčeči in malce otožni smo zapuščali ta lepi vrh; navdajali so nas občutki, ki se tako radi pojavljajo, kadar se poslavljamo od gore, ki je menda ne bomo nikoli več ali ne zlepa utegnili obiskati. Vrnili smo se na snežišče in stopili navzgor še onih 50 metrov do sedla med Višem in Nabojšom. Od tod smo se spustili na zapadno stran po strmem snežišču med prepadnimi stenami Viša in Nabojša v smeri proti Špranji, ki je pod nami ležala onstran temne, malo vabljive tesni. Poslali smo v ono temno brezdno naprej izvidnika, ker nismo vedeli, ali nam ne bodo prepadi zaprli izhoda. V dolgih skokih je odbrzel tovariš nizdol po snežišču. Kmalu se je skrtil globoko doli za skalami. Med čakanjem smo prezebali v hladni soteski in se umikali žvižgajočim kamenitim pozdravom, ki nam jih je od časa do časa pošiljal Nabojš v slovo.

Končno se je oglasil odrešilni klic. Zdrséli smo navzdol po mehkem snegu, previdno prestopili čez podvotljene snežne jezike, pod katerimi je glasno klokotala snežnica, v ozko korito potoka ter si, venomer preskakujoč z ene strani na drugo, med bolvani in vodo

utirali pot proti dolini. Bilo je nekaj nerodnih prehodov in prestopov; enkrat smo se morali z usločnim hrbtom spustiti čez slapič: vsa zadnja plat je bila v nevarnosti, da se potopi v nedobrodošlo kopel. Tudi pričakovani skok se je pojavil: čuli smo pred seboj glasno šumenje vode, ki se je v slapu zaganjala čez skalovje.

Temu smo se umaknili na levo v gozd. Kmalu smo zasledili stezo, ki nas je pripeljala na široko peščeno ravnico. V nedavno preplavljenih obrobni zelenicah so cveteli bledorožnati jeglič (Primula farinosa), med duhtečim špalirjem borovcev smo lahkih nog in vedre duše stopili v Zajzero. Večerni mrak je legal na dolino, ko smo z gorskimi zarjami v očeh in v srcu, malce trudni, precej lačni, nasmejani, pregreti in ožgani od solnca, a polni sreče in zadovoljstva stopili v gostoljubno hišo Ojcingerjevo.

Ratimir Stefanović (Beograd):

Na smučkah po romunskih planinah

(Muntele Mik 1805 m.)

Januarja 1940 sem bil po poslih v Romuniji. Vračajoč se preko Temišvara v Beograd, sem se peljal z vlakom skozi mesto Karansebeš. To je, kakor so mi pravili neki znanci, izhodišče za enega glavnih smučarskih terenov v Romuniji: na vrh Muntele Mik. Ker sem imel s seboj svojo smučarsko opremo, se odločim, da izkoristim prosti dan in se popnem do onih terenov, na katerih je, kakor sem izvedel, bila zgrajena cela kolonija planinskih koč. Gnala me je želja, da nekoliko bliže spoznam romunske planine, o katerih se pri nas tako malo ali nič ne ve.

Karansebeš je mala, preprosta romunska vasica na progi, ki vodi iz Temišvara v Turn Severin in dalje proti Bukarešti. Od Karansebeša se gre najprej do vasi Borlova, oddaljene okoli dvajset kilometrov. Ko se nabere dovolj izletnikov, jih odpelje avtobus. Jaz sem moral najeti taksi, ki sem mu za to vožnjo plačal 350 lejev. Kmetske sanke, ki jih za kratkega bivanja v Karansebešu nisem mogel najti, stanejo 200 lejev.

V Borlovi, tipičnem romunskem selu, z bednim siromašnim prebivalstvom, se lahko najde nosač za nahrbtnik in smučke. Po potrebi se brzo more dobiti tudi konj za ježo; jaz sem to odklonil, ker je bil hud mraz in bi jahanje več škodovalo nego pomagalo. Nosač dobi 100 lejev, kar bi po sedanjem kurzu veljavo kakih 15 dinarjev. Pot je dolga in pusta, tako da se nosač vsekakor izplača.

Iz Borlove smo krenili okoli 9 zjutraj. Moj nosač Romun je stokal pod nahrbtnikom, smučke sem nosil sam. Bilo je mračno in oblačno, kmalu je začelo snežiti, najprej malo, potem bolj in bolj gosto. V začetku vodi pot po dolini, ki jo seljaki imenujejo Vale Šebešul. Na dnu doline teče potok, prerivajoč se med grdimi, grčaviimi in skrivljenimi debli starih vrb. Pot se polagoma vzpenja ob potoku. Čez pol ure hoda pot prehaja v stezo, pelje čez potok in se naglo obrne vkreber proti planini Culmea Uršulei... Pogled na

Na zapadni strani Muntele Mika

okolico je silno neprijeten. Na bližnjih brdih je veter odpihal sneg in kaže se sivkasto črna zemlja. Gozd se ne more razvijati, ker vsako leto z debel oklestijo veje za živino in protje. Tako iz krivih, grčavih debel štrlijo samo tenke vejice in šibje.

Eno uro se dvigamo po stezi, dokaj strmo, po mladi in slabi listnati šumi. Čim više se pot dviga, tem težji je vtis, ker iz oblasti borne, okleščene in ranjene šume prihajamo v oblast, ki je čisto gola. Silni štori, ki molijo iz tenkega snega, kažejo, da je tu nekdanj bila velika šuma, a da je posekana. Nova ni zasajena, slika je strašno žalostna. — Pot vodi po severozapadni strani planine. Tu veter brzo odnese ves sneg; sveži, ki je počel padati to jutro, je jedva mogel pokriti žalostne ostanke šume in stene, ki se tukaj začno pojavljati. Toda, ker je pred dvema dnevoma bilo toplo in se je voda odtekala navzdol, je zdaj vse zmrznilo in površje pretvorilo v tenek led. Na ta led je padlo centimeter novega snega: nam drči pri vzponu, padamo in se mučimo, da smo prav srečni, ko po dveh urah take muke stopimo na sedlu Vojna v šumo.

V višini 1200 m smo. Mraz narašča, megla nas ovija. Sneg je debel in vej se je oprijel razkošni zimski okras. Megla in mraz ne prestando krasiti drevje, ki se že upogiba pod težo kristalov. — Iz gozda se po vijugasti stezi pojavimo na prostrani planoti, čije pravo prostranost pa v megli bolj slutimo. Goličavo obroblija hojke in smreke, a pred nami se pokaže najprej položni, potem strmi vzpon. Tu se začne pravi Muntele Mik (romunsko, »Mala planina«). A Muntele Mik je samo eden vrhov velike skupine Rečezat, ki predstavlja poslednje ogranke Karpatov na tej strani. V skupini je posebno znamenit vrh Munte Carkul (2196 m), do katerega se v enodnevnem

izletu pride z Muntele Mika. Od izstopa iz gozda nas začne sneg na gosto zasipati. Stara podlaga je vsa zaledenela, noge prodirajo skozi novi sneg, na strmini drsimo navzdol in se težko vzpenjamo. Cepin bi mi bil dobrodošel, ali ga nimam s seboj.

Nazadnje se pred nami pokaže temna, mrka kočica iz brun. Na njej je razločno napisano »Bela-vista«. Cele štiri ure dobrega in brzega hoda smo rabili od Borlove do sem.

Pred kakimi petnajstimi leti so se počele goličave in visoka planota Muntele Mika uporabljati za smučanje. Romunska vojska je

Foto R. Stefanović, Beograd

Cerkvica na Muntele Miku

tu prirejala svoje stalne tečaje za smučarsko vzgojo oficirjev in vojakov: v ta namen se je zgradila preprosta lesena kočica (»Cabana militare«). Oficirji so razširili glas o lepotah in ugodnostih Muntele Mika za smučanje, Rotary-klub iz Temišvara pa je nedaleč od vojaške postavil kočico za svoje člane. — Za Rotary-klubom so došli drugi. Prefektura neke rumunske oblasti je zgradila velik planinsko-smučarski dom za svoje uradnike (nazivajo ga »Dor de Munte«), pristop vanj imajo pa tudi drugi.

Poslednji, ki so največ storili za Muntele Mik, so bili uradniki električne centrale iz Temišvara. Osnovali so posebno društvo prijateljev Muntele Mika (»Amic«) in se odločili, da bodo postavili reprezentativen Dom. To je današnja »casa Bela-vista«, v katero sem vstopil. Društvo »Amic« je napeljalo na Muntele Mik telefonsko linijo,

dolgo preko 30 kilometrov. Uredilo je malo ali močno električno centralo. Ko je bilo rešeno vprašanje razsvetljave, so postavili na steno, ki stoji nad kolonijo, ogromen železen križ z velikimi in močnimi reflektorji. Kadar se ponoči vžgo svetilke na križu, se on vidi iz zelo daljnih krajev v dolinah. Nekoliko nižje je v romunskem narodnem slogu zgrajena cerkev, okrašena s krasnimi lesorezi.

»Belavista« je edinstven, za naše pojme razkošen smučarski dom. Od zunaj se ne zdi tako reprezentativen: impregnirana temna bruna dobijo pestrost po svetlo modrih oknih. Poslopje stoji na pobočju, ima z gornje strani pritličje in dve nadstropji, s spodnje še klet. V kleti je dinamo-stroj, naprava za centralno kurjavo in mala delavnica. V pritličju so: soba za smučke, pralnica, sobe za služinčad, kuhinja, shramba, soba z električnimi tablami, s telefonom ter velik »hol-salon«. V prvem nadstropju je jedilnica, stanovanje za oskrbnika in sobe, v drugem pa sobe in kopalnice.

Prvo čudo Doma je električna oprema. Vse je tu električno: kuhinja z električnim štedilnikom in vso napravo se blišči od snaznosti. Za poletje je pripravljen velik »frižidér«. V sobi za smučke je stalno ogreto električno likalo za mazanje smučk. Med prostori obstoji lokalni telefon; majhno električno dvigalo donša jedi iz kuhinje v jedilnico. V stekleni lopi sem videl sredi zime rastline v cvetju; seveda: mala električna peč neprestano greje ta prostor — zaradi cvetja. Dom se snaži z električnim vsesavanjem prahu, pod se gladi z elektriko. V salonu-holu je velik radio in gramofon. Sobe so, se razume, lepo razsvetljene in opremljene z električnimi zvonci. Tudi kopalnice imajo elektriko in vsakčas pripravljeno toplo vodo. Kurjava je centralna; nad radiatorji po sobah so predvideni nasloni za sušenje stvari. Kuri se pa z drvmi; porabi se silno drv, tako sem razumel, zakaj sem spotoma našel kupe svežih brun.

Postelje — po dve ali štiri na sobo — so izredno udobne, z vzmetmi, blazinami in z odejami iz kamelje dlake. Zraven »Belaviste« je zgrajena pristava, ki ima tudi skupno ležišče. Vsaka soba ima svojo omaro, toplo in mrzlo vodo vsakčas, podnevi in ponoči. — Najlepše je urejen salon za sedenje v pritličju. Ves je obložen s hrastovino, pod je parketiran, široke hrastove stopnice vodijo iz njega v gornja nadstropja. — Skupno ima »Belavista« 40 postelj; ob praznikih se tu zbere po dvakrat več izletnikov, tudi poleti. Na terasi pred kočo je pripravljen velik bazen za kopanje; v njem se voda greje — z elektriko. Vsekakor je to izredno uživanje: v višini 1500 m, v šumi jelk in smrek se kopati v čistem bazenu s kristalno gorsko vodo, ki je prijetno zmerno segreta.

Kakor sem izvedel, je »Belavista« s kompletno ureditvijo (brez bazena za kopanje), stala okoli dva milijona lejev. Po sedanjem kurzu to znaša okoli 350.000 din. Pri nas bi kaj takega stalo vsaj en milijon. Dnevni pension v »Belavisti« z vsemi taksami in z napitnino ne presega 300 lejev, t. j. naših 50 dinarjev. — Dom nosi sicer naziv »Belavista«; ali jaz lepega razgleda nisem videl. V dolinah je ležala gosta megla, ki je bila tu jedva nekaj malega redkejša, toliko da se je mogel videti križ na steni nad kočo.

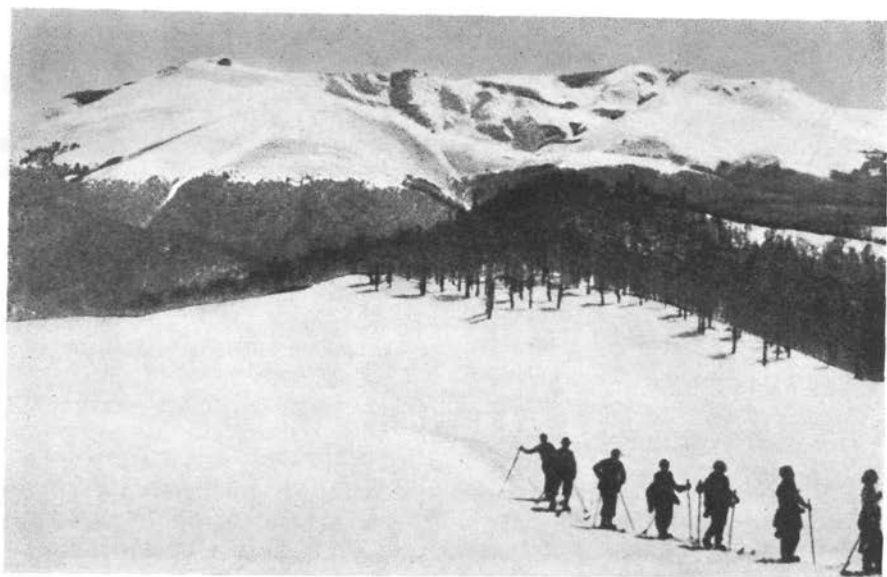
Foto Ratimir Stefanović, Beograd

»Dor de Munte«, smučarski dom uradnikov prefekture Severin na Muntele Miku

Kadar na zmrzlo podlago pade suh sneg, smučarji vriskajo od veselja. Mene pa je doletelo, da javkam od žalosti: Led je bil strahovito trd, pobočja strma, a novi sneg, ki je zapadel, je ležal v tako tanki plasti, da sploh ni držal. Moje stare »hikorice« z jeklenim robom se me zanašale navzdol, kljub vsemu naporu. Tako se mi je smučanje »na enem izmed najlepših smuških terenov Romunije« izjalovilo.

Bilo je zvečer. Čez redko meglo so prodirale luči koč v okolici in bliščeče razsvetljeni križ na skali. Po gluhih, pustih strminah so zaječali zvoki zvona z male cerkvice in so utonili v globini šum ter v megli, ki je ležala v dolinah. Neko svečano, čisto, prav planinsko razpoloženje mi je leglo v dušo.

Mi planinci preziramo parket, električno, vse, kar spominja na modo neplaninske trope tistega sveta, ki skruni planino s svojim nerazumevanjem čiste prirode. Ako bi se Muntele Mik presojal s tega vidika, bi pravi planinci bežali z njega. Toda je — vsaj sedaj še — vzpon in pot do Muntele Mika toliko težak, dolg in naporen, da se mondenski planinci in salonski smučarji ne upajo sem. Oni najdejo marsikje v Romuniji: v Sinaji, v skupini Predealski lifte, lahko pristopne razkošne hotele, večerne toalete in druge, za planinca odvratne vabe. Muntele Mik, hvala Bogu, je ohranil vsaj do neke mere svoj planinski značaj.

Muntele Mik, pogled na Munte Carcul (2186 m)

Ko sem zjutraj vstal, je gosta megla zakrivala vsak, celo najbližji razgled, in oster mraz je rezal kožo na licu. Vendar sem se odločil, da grem do vrha, ki leži 300 m više. Vrh Muntele Mika je čisto raven: prostrana planota, na čije enem, neznatno vzvišenem delu stoji velika trigonometriška piramida. Tavajoč po megli od enega do drugega markacijskega stebra, sem z nekim Madžarom iz Temišvara, ki sem ga našel v »Belavisti«, prispel na vrh. V ostrem hodu sem s smučkami rabil gor tričetrt ure. Žal, razen ledenega vetra in strahovitega mraza, nisva našla nič. Megla in mraz sta nama obleko našopirila z ivjem in ledom; kakor je rekel moj sopotnik, sva bila taka »ko božična jelka«. Naglo sva se morala vrniti, skozi meglo, od stebra do stebra.

Moj sopotnik ne more prehvaliti teh smučišč. Toda jaz pravim — če objektivno vse presodim — da so naši povprečni tereni mnogo boljši. Muntele Mik je podoben sladkorni glavi, ki so ji odbili in zravnali vrh. Samo planota okoli trigonometra je ravna, a strani se strmo spuščajo v globine, v temne smrekove šume.

Opoldne tega dne se je pojavil moj Romun, seljak iz Borlove, in me je s svojim prihodom opomnil, da je čas, zapustiti »Belavisto«. — Točno 24 ur sem bil gori. Takoj po obedu, v metežu in megli, sem pohitel dol, tam s smučkami, tu peš, do Borlove. Od tam sem na sankah bil v eni uri v Karansebešu. Pol ure pozneje sem bil že v »rapidu« proti Temišvaru in še tega večera, okoli polnoči, sem jo s smučkami na rami sam po beograjskih ulicah mahal domov.

O pravilni vezavi

(Odlomek iz vrvne tehnike)

Strma alpinistika, ki si utira pota v neznanem skalnatem svetu, ima za izvrševanje svoje naloge gotova dognana dejstva, skoraj bi rekel pravila, ki omogočajo strumnemu gorniku enostavnejše in stilno lepše premagovanje zaprek v skalnati prirodi gorskih velikánov. Sklep teh dognanj in pravil tvori celotno plezalno tehniko, ki je dandanes že na tako visoki stopnji, da skoraj dosega višek popolnosti.

En del iz celotne tehnike, del, ki se marsikomu ne zdi kdove važen, bom skušal v pričujočem članku podrobno opisati. Podrobnosti bom utemeljil s potrebnimi dokazi iz prakse, ki je edino merilo vrednosti za izsledke v plezanju. Pravilna poraba vrvi pri plezanju je po svojem bistvu življenjsko važna za plezalca. Njo bom opisal.

Kako se naj na vrv navežem pri plezanju, je vprašanje, o katerem se med plezalci, posebno v začetni dobi, zelo razpravlja. Iz priročnih knjig se vsak lahko pouči o različnih načinih navezav, ki jih je precej. Vsak pa bo pri tem prišel do zanimivega razpotja: da-li mu naj služi vezava okoli pasu ali okoli prsnega koša. Nastane torej vprašanje, kateri izmed teh dveh načinov je s čisto plezalsko-tehničnega stališča boljši, uporabnejši in pravilnejši.

Pri tem razpravljanju moram brez ozira na spol vzeti za osnovo pač pravilno raslega, zdravega človeka, ki poseča planine izven običajnih markiranih poti ter se pri plezanju poslužuje vrvi kot varovalnega in plezalnega sredstva. Odločitev ne bo težka, vsaj za takega ne, ki ima kaj prakse; saj že sama tehnika plezanja z vrvjo in zanesljivosti varovanja zahteva ravno vezavo okoli pasu.

Pred časom sem čital članek, ki iz zdravstvenih razlogov obsoja vezavo okoli pasu; češ, da se nahajajo v trebušni votlini občutljivi organi (mari jih v prsni ni?), dalje da trebušno mišičevje ni dovolj odporno proti sunkom pri padcu, medtem ko so rebra, oziroma prsni koš, bolj ustvarjena za prestrezanje takih sunkov. Tisti članek je pisan pač s teoretičnega gledišča, je pa s prakso in z njenimi slučaji v ostrem nasprotju. Saj pri malih padcih zdrže čreva in drugi trebušni organi sunek prav tako ko rebra; pri padcih z velike višine pa je itak vseeno, kje se pretrgaš in prelomiš, ker tedaj tudi material, t. j. vrv ali klin, ne zdrži. Za normalno višino padca pri plezanju pa sunek vrvi ni nevaren.

Ob pravilni navezavi vrvi okoli pasu nastanejo poškodbe pri padcu radi udarcev ob skalo, ne pa radi pritiska vrvi na telo, medtem ko ima plezalec s prsno vezavo za nameček vedno še odrgnjeno kožo. — Iz lastnih izkušenj vem, da pri dvajsetmetrskem prostem padcu tovariš ni ne takrat ne pozneje tožil o kakih bolečinah v pasu, pač pa je za več ur izgubil spomin in dobil za dalj časa bolečine v kolku; to pa samo radi trenotnega stika s skalo. Ko sem sam nekoč plaval po zraku dobrih deset metrov, nisem ne takoj niti pozneje čutil nobenih bolečin v pasu; toda čez pol ure nisem mogel več

stopiti na nogo, ki je pri padcu spotoma pač prišla nekje v dotiko s pečino. V obeh slučajih je bila uporabljena vezava okoli pasu.

Pri svojih prvih plezalnih poizkusih, pri katerih sem kot novinec imel seveda vrv speljano preko prsnega koša, sem pa imel dostikrat posneto kožo, in to običajno pod pazduho, ne da bi pri tem preizkusil še padec. Pri prsni vezavi se ne da navezati tesno, ker je potem ovirano dihanje; če pa je vrv ohlapno nameščena, tedaj sili telo skozi zanko, pri tem trpi seveda koža. Pozneje, ko smo stali pred izbiro, katerega načina vezave se naj oprimemo, sem delal male poizkuse na Turncu. Zmagala je tedaj vezava okoli pasu; kajti že mali poizkusni padci pri obeh načinih vezave so pokazali slabo stran prsne vezave. Saj tudi vrvna tehnika sama zahteva izključno vezavo vrvi okoli pasu in ne preko prsnega koša.

Treba pa se je navezati pravilno, to se pravi: tesno ob pasu, ker je pri ohlapni zanki tudi tu velika nevarnost kakor za kožo tako za organe v trebušni votlini. S tesno vezavo se pri padcu porazdeli pritisk sunka okoli pasu skoraj enakomerno in obremenitev ni tolikšna ko pri ohlapni zanki, ki potem prijemlje samo na dveh mestih pasu. Kako se torej pravilno navežem? Takole: enojno vrv ovijem enkrat, dvakrat okoli pasu in jo tesno zvežem z dvojnimi ladijskim vozlom. Če se pa uporablja dvojna vrv, zadostuje enojna zanka vsake vrvi. Zategne se pa vrv dobro, da ne visi ohlapno ob pasu; saj je tedaj, kakor sem že omenil, padec res nevaren za notranje organe. Zakaj pa mora biti vozle dvojni ladijski? Zato, ker le-ta ne popusti in ostane radi tega vrv vedno tesno ob telesu.

Vodnik, ki vodi običajnega ljubitelja planin, vezave okoli pasu ne bo uporabil pri vsaki osebi, pač radi drugih tehtnih ozirov. Telesna postava dam in gospodov, ki plačajo vodnika, ne prenese vedno pretesne vezave okoli pasu. V takih slučajih se uporablja rahlejša prsna vezava s pomožno zanko preko rame; o plezalsko tehnični uporabi vrvi tedaj ni govora. Kakor hitro pa se vodnik poda s tujo osebo v steno, mora tudi on uporabiti vezavo okoli pasu.

Kaj pa žensko bitje v steni, kako se naj to naveže? Že uvodoma sem omenil, da spol nima pri tem važne besede, ker v steni uspevajo v drznih situacijah samo zdrava, pravilno raščena telesa obeh spolov. Res je, da ima ženska v trebušni votlini še druge, za življenje zelo važne organe, je pa tudi njena prsna konstrukcija drugačna in občutljivejša ko pri moškem. Tudi ženska mora kot plezalka uporabljati le vezavo okoli pasu. Odločno moram odsvetovati prsno vezavo, ki je tudi za pogled neestetična in nemogoča pri količnejših močnejših oblikah. Iz neznanja nastanejo nemogoči načini vezav, največkrat iz zadrege. Ženska bodi v skalah enako opremljena in navezana ko moški. Razlike tu ni nobene.

Najmočnejši zaveznik in propagator vezave okoli pasu je pač sama tehnika plezanja. Ne sme se namreč pozabiti, da igra ravnotežni položaj plezalčevega telesa pri plezanju veliko vlogo. Naše telo je ustvarjeno tako, da je njegovo težišče nekoliko pod pasom. Telo bo torej vedno lažje ostalo v ravnotežju — pa naj bo legatelesa kakršnakoli — če bo vrv pritrjena bliže težiščni točki telesa.

Pas pa je vsekakor bližji telesnemu težišču ko prsni koš. Iz tega sledi, da je za spremembo položaja telesa torej potrebna najmanjša možna sila. Plezalec, ki uporablja prsno vezavo, se prej utruji nego oni z vezavo okoli pasu.

Nadalje bi rad opozoril še na dejstvo, da nekateri ločijo vezavo z ozirom na letni čas. To se sliši malo čudno, je pa res. Da se razumemo: nekateri namreč pravijo, da je vezava, ki se uporablja pri zimskem plezanju, drugačna ko ona pri letnem, in to tudi dejansko izvajajo. Je pa ta način ločitve obeh vezav ostanek stare dobe v alpinistiki, ki ga nekateri čuvajo ljubosumno, drugi iz neznanja. Kakšen je ta »mrzli« način vezave, ne bom opisoval; saj vezava okoli pasu ustreza vsem plezalsko tehničnim zahtevam tudi v zimskem času, ali — bolje rečeno — pri tehniki plezanja v ledu in snegu.

Ne smem pa v tej razpravi izpustiti zelo važnega vprašanja, ki se začetniku ne zdi tako problematičnega značaja. To je vprašanje, ki obravnava, kje je naj vrv poteka: na prednji strani telesa ali na hrbtni? Torej, kje naj bo voz, to je tista točka na vrvi, od katere poteka prosta dolžina vrvi od enega plezalca do drugega. Tudi tu se vidi napačna vezava s potekom vrvi na hrbtni strani. Ta način uporabljajo začetniki in bojazljivi pri količkah strmih stopnjah — da o navpičnih in previsnih niti ne govorim — misleč pri tem, da so sedaj bolj sigurni in bolj zavarovani, ko jih vrv tišči v pečino. Mislijo si pač po svoje: »Čim bližje sem skali, tem težje padem z nje!« Pravilno pa se tedaj pleza tako, da je telo odmaknjeno od skale, torej v izvešenem položaju. Vrv na hrbtni strani pri takih slučajih samo ovira pravilno plezanje. Da še enkrat poudarim: vrv mora potekati od trebušne (pas) strani — in to od plezalca do plezalca — ne pa od hrbtne. Opozoriti pa moram — kar je tudi zelo važno — da to velja za prvega in za drugega plezalca. Udobnost tu ni na mestu! Dostikrat se vidi, da oni, ki pleza kot prvi, posebno rad porine vrv na hrbtno stran. V lažjem terenu to še ni taka napaka; vendar ni priporočljivo — posebno začetniku ne — ker se rado pozabi na to, kje poteka vrv; v težjih položajih bi to lahko bilo zelo nerodno, če že ne, pa nevarno. V lažjem svetu se nabere vrv v zanke, ki jih nosiš v roki (ne obešaj jih okoli vratu!); pleza se tako na krajši razdalji istočasno s tovarišem. So pa pri tem še drugi in zelo važni razlogi, ki govore za to, da mora vrv potekati od pasu na prednji strani telesa enega do prednje strani drugega plezalca. Misli si samo, da pri padcu obvisiš na vrvi. Če je vrv bila pritrjena na hrbtni strani, si ne moreš veliko pomagati (če pa je še prsna vezava, je sploh vsako lastno reševanje nemogoče) ali pa silno težko in si popolnoma odvisen od tovariša.

Drugačna je pa situacija pri pravilnem poteku vrvi od sprednje strani: tedaj si s primernimi tehničnimi pripomočki (pomožna 6 mm vrvica z uporabo Prusikovega vozla) pomagaš sam spet na varno mesto. Poudarjam še enkrat, da je vezava vrvi okoli pasu, in sicer s potekom vrvi od prednje strani vsakega posameznega plezalca na vrvi, potrebni in edino pravi način za zavarovalno in plezalno tehniko. S pravilno uporabo vrvi se torej odpravijo in olajšajo marsikateri

težkoče pri plezanju, zmanjša se napor pri tehničnem obvladanju skalnatih zaprek in se pri tem prinese v plezanje gotova dovršenost, ki daje tej panogi planinskega udejstvovanja večjo in višjo vrednost nego prosto kobiljenje po skrotju.

Do sedaj sem obravnaval samo o pravilni uporabi glavne 10 do 12 mm vrvi, ki nosi v glavnem skrb za varnost plezalca in šele potem služi kot plezalni pripomoček. Pri izpopolnjeni današnji plezalni tehniki uporabljamo v skalah še pomožno 6 mm vrvico, in to v različne svrhe. Pri uporabi se z njo postopa enako ko z glavno vrvjo. Namesti se pa na telesu na ono mesto, ki odgovarja položaju in svrhi, kateri velja prav tako dvojni ladijski vozec ko za glavno vrv, z vsemi varnostnimi vozli na prostih koncih ter tesna navezava. Pomožno vrvico pritrdim lahko okoli pasu, pa tudi okoli prsnega koša. Kdaj mi služi eden, kdaj drugi način? Če uporabim vrvico za povečanje varnosti samega sebe (spuščanje ob vrvi) ali za izvršitev kakšne težke pleznje v skali, kjer so potrebne popolnoma proste roke (daljše prečenje z vrvjo), bom namestil vrvico okoli prsnega koša. Zakaj? Tu moram namreč nadomestiti vse opore z eno, to je s pomožno vrvico, pritrjeno s Prusikovim vozlom na glavno. Pri tem je namen pač ta, da se še tesneje združim z glavno vrvjo in potem lahko popolnoma svobodno in neodvisno od vrvi same razpolagam z nogami in rokami; obenem imam vrv vedno pred očmi in se mi ne more zamešati med nogami. Vrvica, nameščena okoli prsnega koša, ima čisto varovalen značaj.

Kdaj pa namestim pomožno vrvico okoli pasu? Le v slučaju, kadar rešujem tovariša (glej P. V. 1939, 321 isl.), ali pa pri okvarah prsnega koša, ko rešujem samega sebe (plezanje) po glavni vrvi s pomočjo treh pomožnih vrvic. Pri reševanju soplezalca bi mi ob dviganju zdrsnila zanka pomožne vrvce sama za pas, če bi jo namestil okoli prs; zato jo rajši sam prenesem nižje. V obeh načinih, posebno pri prsni vezavi, mora biti vrv čim tesneje ob telesu, ker je tanjša vrvica pri smukih bolj nevarna. Seveda pa tedaj tudi niso možne velike višine v padcu. —

Pričujoči članek je pisan z namenom, da se mladim plezalcem olajša delo v steni in na vežbališčih; prihraniti jim hočem, da se za izkušnje, ki se šele po daljši praksi pokažejo za pravilne, ne bodo mučili, iščočnih pravilnih rešitev. Te stvari so sedaj dovolj raziskane ter potrjene s plezanjem v težki skali, tako da je škoda časa za novo poskušanje vsakega posameznika, ki se hoče temeljito izpopolniti v plezanju. Vendar mora vsak, ki se podaja na resno delo v skale, poznati vse, kar je v zvezi z rabo vrvi, čim natančneje, da mu je potem življenje in borba v stenah čim lepša in varnejša. Zato plezalci: preden se podaste na planine z vsemi plezalskimi pripravami, poučite se, kako se z njimi pravilno ravna. Ne izgovarjajte se, češ: ko bo prišla potreba, si bom že znal pravilno pomagati, saj sem že bil v plezalnem tečaju, oziroma, sem vse potrebno čital v knjigah. To ni zadosti; treba je, da se še sam v vseh ozirih vežbaš, in to pred plezalno sezono, da si s tem pripravljen na vse slučaje, ki te zadenejo v steni. Potem boš šele vedel, zakaj nosiš vrv v nahrbtniku.

Gorska bolezen

Dr. Guglielminetti iz Brigue pod Simplonom, izumitelj katranjenja cest, je lani ob otvoritvi kočee Vallot-Mont Blanc predaval o gorski bolezni, ki jo proučuje že iz Jansenove odprave l. 1891., ko je šlo za postavitve observatorija na Mont Blancu.

Švicarski zvezni svet ni dovolil graditi železnice iz Interlakena (1000 m) na vrh Jungfraue (4000 m), ne da bi vedel, kakim neprilikam se utegnejo izpostaviti delavci, uslužbenci podjetja in potniki. Zato je vlada imenovala dva izvedenca: dr. P. Regnarda iz Pariza, profesorja fiziologije, in njegovega tovariša Kroneckerja v Bernu, ki si je izbral svojega učenca Guglielminettija za pomoč, naj bi stvar razbistrili.

Najprej so karavano turistov potegnili z železnico na vrhunec Pilata (2200 m), potem v nosilnicah s Zermatta na teme Breithorna (3500 m). Že pri 3000 m je precej oseb nevšečno začutilo redkost zraka: takoj so oboleli, če so se lotiti posla, ki zahteva mišičnih naporov. Te studije so morali nadaljevati v višjem pasu, med 4000 in 5000 m. Guglielminetti je bil pravkar prispel iz osrednje Azije, kjer po Himalaji na tisoče ljudi živi po planotah 3000 do 4000 m nad morjem. Mesto Daba stoji 5000 m visoko, enoliko z Mont Blancom; a na Mont Blancu si ne moremo misliti najmanjše vasice, še na Jungfraui ne! V Boliviji sta mesti Dlapaz in Potosí na višini 3500, oziroma 4000 m. No, tamošnji vrhovec delajo in se zabavajo kakor dolinarji, mladina prepleše cele noči, pa tudi kaka stara korenina. Ljudje so pač privajeni. Prihajače pa napade višinsko zlo, brž ko se prepusté napornemu kretanju.

Živali takisto čutijo višavsko neugodje. Otovorjeni konji in mezgi obstanejo pri 4700 m v Andih vsakih 10 korakov za oddih, medtem ko jih v Alpah obide slabost že pri 3500 m.

Pes, ki je spremljal našega poročevalca na izletih v planine, je medlel pri 3000 m. Vsakih 10 korakov je obtičal sopeč; koprneč je opazoval gospoda, ki ga je moral na vrvice vleči za seboj. Pod 3000 m pa so se mu na povratku mahoma poživile vse sile in vesel ko le kdaj je skakal po snegu.

Naš hribovec, vnet planinar, je sam pogosto trpel gorsko bolezen: srce mu je bilo do 150 v minuti, dihal je naglo in globoko, na sencih ga je tiščalo kakor železen obroč, udje so mu odpovedali. Čudna betežnost, ki so jo nekateri tajili, drugi jo na razne načine razlagali. »Kakor mnogi hribolazci, sem pripisoval to bolehnost utrujenosti, pomanjkanju spanja v neudobnih kočah, železni motnjam. Plezati cele ure je nad vse utrudljivo. A ko prikobacaš na sleme, si brž opomoreš ob odmoru, hladnem vetru in čaši šampanjca, s katerim proslaviš svoj uspeh. Sicer pa vsa nedožnost urno mine, čim kreneš nizdol, kakor morska bolezen, ki splahne, brž ko se je ladja ustavila.«

Številne so podmene o postanku gorske bolezni.

Italijansko šolo zastopa v Torinu prof. Mosso, ki meni, da iz krvi uhaja obilo ogljikove kisline: to škodi pravilnemu poslovanju živčnih središč, ki ravnaajo dih in srce. — Kronecker zvrča krivdo na mehanske motnjave v kroženju krvi, ki zbog zmanjšane pritiska teži proti perifernemu obtoku. Vendar, ako je pritisk na vnani površini krvnih posod šibkejši, je zmanjšan hkratu na notranji strani: v telesnem ravnovesju torej ni spremembe.

Največ somišljenikov ima pokojni prof. Sorbone Paul Bert, ki vidi izvor bolehnosti v nezadostnem kisiku razredčenega ozračja: kisik v krvi obuboža.

Kubični meter zraka na Mont Blancu vsebuje samo polovico kisika, kakršnega ima kubični meter ob morski gladini. Kako je sorbonski učenjak dokazal svojo teorijo?

Pod steklenim poveznikom se s sesaljo razrédi zrak. Kadar je barometriški tlak zdrčnil na 300 mm (7000 m), vrabiča pod poveznikom slabost obhaja. Pri 200 mm (10.000 m) se opoteka, omahuje, telebne na bok. Pri 180 mm (11.000 m) ptič pogine v malo sekundah. Ako za časa spustimo kisika v poveznik, se živžavkar brž osvesti.

Vpliv upehanosti na gorsko bolezen je P. Bert takole ponazoril: Dva morská prasička denemo pod poveznik, eden je privezan h kolesu. Motorček obrača kolo, prasiček mora tekati, drugače bi ga vlekle po tleh — to je prasiček gorolezec. Nato se prostor postopno prazni. Ob 3000 m se ga polašča tesnoba, vsak trenutek se spotakne. Pri 4000 m se zvali vznak in kolo ga plazi. — Prosti prasiček, ki nič ne dela, je čisto miren in prav nič ne ve o neprilikah, ki so zadele njegovega vrstnika. Šele z 8000 m razodeva resen motež in se maje. Tedaj spustimo zraka v poveznik, in oba četveronožca prideta k sebi, vendar potrebuje alpinist dosti več časa za okrevanje.

P. Bert je poskuse ponovil na sebi. Prve simptome je zaznal, ko se je tlak znižal na 410 mm (višina Mont Blanca). Parkrat je vdihnil kisika — in omotica je koj prešla. Pritisk moremo še zmanjšati, če imamo v roki cevko s kisikom. — Preskusivši na svojem životu to teorijo, sta se dva Bertova učenca, Crocé-Spinelli in Sivel, dvignila z zrakoplovom »Zenitom«, ki ga je vodil Tissandier. S seboj sta vzela zalogo kisika v kavčukastih balončkih, obešenih na vrveh: po cevki bi blagodejni plin sesala, čim bi jima prihajale težave. Dve uri kasneje pristane zrakoplov v Indru. Tissandier sam je bil še živ, mlada učenjaka sta preminula v gondoli. Balon je dosegel 8600 m in zaloga kisika je bila skoraj nedotaknjena (natančen popis katastrofe v Dom. Prijatelju pred kakimi 10 leti).

Ta pogibel je vrgla dvom na Bertov nauk. To je dalo švicarskemu doktorju G. pobudo, da se je pridružil Jansenovi ekspediciji. Želel je dognati, zakaj sta mlada učenjaka prepadla navzlic kisični zalogi. In pa to, ali in kako se moremo prilagoditi v tolkih višinah.

Chamonix zapustijo 13. avgusta opoldne in krenejo nočevat v Grands Mulets (3000 m), v Jansenovo zvezdarno, poleg katere stoji občinska gostilna. Proti 3 h zarana pusté Grands Mulets in prispo okrog 10 h v Vallotovo kočó (4400 m), torej samo 400 m pod vrhom. Še pred prihodom v zavetišče, pri 4000 m, ga je strahotno prešinila gorska bolezen. »Zgrudil sem se na sneg in rotil vodnike, naj me pustijo, da bom spal. Eno samo željo sem imel: nič ganiti. Zavedal se nisem niti nevarnosti ne mraza (20° pod ničlo). Tačas se mi je zasvetlikalo, kako sta Crocé-Spinelli in Sivel ugasnila, ker nista imela ne moči ne volje, potegniti k sebi kisične cevke, ki bi ju bile rešile. Zaspala sta in, ker se je balon še zmeraj dvigal, sta se zadušila nekako pri 8000 m. Ta nesreča po takem ne pobiá Bertove teorije; saj mlada znanstvenika nista vsrkala kisika. To je razvidno tudi iz zapisikov Tissandiera, ki so ga obudili v življenje in ki govori zgolj o spanju svojih tovarišev: sam je namreč zadnji zadremal.«

V Vallotovem observatoriju je bil dr. G. ves izmučen. Juha mu opoldne ni teknila. Pod odejo se je skušal ogreti, kajti hlad ga je močno trpinčil. Priti iz Indije in imeti 7° pod ničlo v sobi, to je hudo! Od ure do ure mu je bilo slabše. Opoldansko juho je moral izbljuvati, ob najmanjšem gibanju se je večalo glavobolje in utripanje srca. »Je li napor kriv tega neugodja? Ne. Ko smo ležali (ne

Foto dr. A. Brilej

Na Komni

spali) vso noč, je drugo jutro upehanost izginila, toda sopenje, srčno bitje, bolečine v glavi so še narasle. Površnikov si nismo mogli obleči niti trakov na čevlji zavezati, ne da bi nas dušilo in da se ne bi utrip žile zvišal do 150 udarov na minuto.« 15. avgusta je bilo vreme slabo in ostati so morali v koči: 30 nosačev v tesnem prostoru! Dr. G. se je čutil še bolj »zanič« ko prejšnji dan, brez teka in brez veselja za delo. Nekateri nosači so tudi trpeli in trije od njih so bili poslani nazaj v dolino, čeprav so zaradi zboljšanja ponovno vdihavali kisik. Sam doktor ga je takisto skušal vsrkavati, pa se ni popravil. Prav za prav je bilo vdihavanje tega plina po proževinasti cevi, vtaknjeni v usta, dokaj nedostatno: ko si odprl dovodno pipo, je stisnjeni zrak prihajal pod prehudim pritiskom in se ga je obilo zgubilo med izdihavanjem. Bolnika ni bilo mogoče dolgo na ta način zdraviti.

16. in 17. avgusta se je vreme ubrisalo; vendar moštvu ni bilo kdo ve kaj bolje: znatna oslabelost, duševna pobitost, brezbržnost zase in za druge, nič teka, gnus, oster glavobol, zaspanost. Peti dan (18.) je dr. G. malce okreval, jed mu je zadila; zato se je proti 11 h jel odpravljati na vrh, akopprav so se mu noge zdele svinčene in je bil še jako šibek. Prilezel je gor in dve uri nadziral energijo in delazmožnost težakov, ki so kopali rov skozi vrhunec, da bi trčili na živo skalo. Ti moški, vajeni zraka, kakršen je v Chamonixu, še niso dvanajstkrat mahnili s krampom ali dvignili dvanajst lopat snega, pa že niso mogli dalje; nadomestiti jih je bilo, da se odpočijejo.

20. avgusta je bilo zdravje boljše. Ali vreme se je znova skisalo. Ponoči je zavihral silovit metež. »Pol metra snega je pokrivalo vrhunec. Okna naše sobe so bila zakidana, preždeti smo morali več dni v koči. Zabavali smo se s tem, da smo topili ledene sveče z brkov. Pri vsem tem smo se bolje počutili, dih je postajal pravilen, enako utripanje žile: obšlo nas je veselje do življenja kakor v ravnici. Vrnila se je ješčnost, privadili smo se mrazu, polagoma nam je ugajala naša ječa.«

»21. in 22. se je nenehoma usipal sneg s točo. Strela je tolkla venomer. Obdani smo bili z električnimi iskrami močne svetlobe, kakršnih nihče med nami ni poprej nikoli videl. Kakor da smo med dvema nevihtama, se nam je zdelo: ena je treskala nad nami, druga je pokala pod nami, slično butanju morskih valov ob skalah. Med neurjem je samobeležni barometer pokazal vrsto naglega kolebanja za nekaj sekund, in sicer precej na široko. Da je strela zažgala kolibo, bi bili poginili brez upanja. — 23. se je veter polegel in 24. se je zbistrilo: megla se je razkadila in zasvetilo se je solnce. Prvikrat po tednu dni smo uzrli zelene travnike, gozde in poslopja v Chamonixu. Toda živeža ni bilo več. Kruh in kurivo sta pošla. Svoje ljudi smo sklenili poslati v Chamonix. Z njimi sta jo v Petit-Plateau mahnila dva gornika (vodnika), Rothe in grof. pl. Favernay. Plaz jih je potegnil v razpoko. Rothe in vodnik Mihel Simond sta ondi smrt storila. Naši možje so bili nekaj dni pod strašnim vplivom nesreče; ker se nihče ni vrnil, smo morali 26. sestopiti, da najamemo novih delavcev.«

»G. Imfeld pripleza dva dni pozneje z novim oddelkom težakov. Spremljal ga je tokrat dr. Jacottet iz Chamonixa, ki je želel mene nadomestiti. Po dveh dneh oddiha v koči, kjer se je skrajša bolje počutil od mene, je 1. septembra Jacottet prispel na vrh, ostal tam eno uro in se povrnil v kolibo. Ponoči ni zatisnil očesa in je dosti kašljal; pri zajtrku je potožil, da ga boli glava in da mu ni do jedi. Stanje se mu je tolikanj poslabšalo, da mu je Imfeld prigovarjal, naj gre dol v Grands Mulets; vendar je Jacottet hotel vztrajati, da bi se privadil. Položaj pa

je bil čedalje hujši. Na žalost je pritisnila noč in ni bilo misliti, da bi ga prenesli v Grands Mulets. Tresti ga je začelo. Kmalu je bil ves trd in bledlo se mu je. Kisik, ki so mu ga dajali dihati, ni učinkoval, dih je postajal površen. Proti 10 h zvečer je nenadoma nehal govoriti, obšla ga je dremavost in smrtna težava. Proti 2 h zjutraj je preminul v tej leseni kolibi kot žrtev znanosti. Konec tega priljubljenega mladega učenjaka je jasno in glasno povedal, kakšne nevarnosti preté človeškemu življenju v tolikih višavah. Truplo so prisankali 3. septembra v Chamonixu.

»Med najinimi raziskavami sva z Eglijem pod mikroskopom štela krvna telesa. V Chamonixu sva jih našla poprek 5 milijonov na mm^3 . V kolibi se je to število prve dni znižalo na 4 milijone, peti dan pa se je zvišalo na 6 milijonov. Ta povišek se je skladal s povratkom zdravja. Ker pa rdeča krvna telesa srebajo kisik iz zraka, po vsej priliki narava z obogatitvijo teh rdečih krvnih teles odtehta upadek kisika v ozračju. Viault je prvi ugotovil v Peruju ta prirastek rdečih oblic na 6 milijonov pri človeku kakor pri živali, rojenih v višavi ali že dolgo tam stanujočih. Zasedil jih je 16 milijonov pri lami, medtem ko jih je v nižavi mlada psica premogla le 8 milijonov. Obe vprašanji, ki sem si jih zastavil, sta torej razjasnjeni.«

Neuspeh inhalacij (Crocé-Spinelli, Sivel, Jacottet) ni dokaz zoper teorijo Pavla Berta; prej bi bil priča za pomanjkljivost vdihovalnih priprav.

Dr. G. je kasneje premišljal, kako bi samodelno ali avtomatično dovajal kisik v naličnico, ki bi si jo letalec poveznil na nos in usta. Zadatek je razrešil, ko je sestavil manometer, ki se lahko pritrdi na cev, da zmanjša visoki atmosferski tlak tega plina v tubi ter obenem določa količino kisika v litrih na minuto. Zdaj lahko bolnika ali zrakoplovca nekaj časa »pitajo« s kisičnimi inhalacijami, kar je bilo doslej nemogoče z balončki. Ta naprava omogoča dihati kisik nekako pri 4000 ali 5000 m.

Prečiti je bolje nego lečiti.

Zdravnik dr. T. S. se pridružuje tej razlagi, dodaje pa med drugimi vzroki Jacottetove smrti: nezadostni krvni obtok zaradi srčne oslabeledosti.

Züriški izletnik je septembra 1933, gredoč z Mont Blanca, malone zmrznil v silovitem vetru. Tovarišem je čaj zledenel v čutarah. Ves moder in prezebel se je že onesveščal. Tedaj sta mu dva zdravnika dala zapored dve injekciji, digalen in kafein. To ga je poživilo in otelo. Oba doktorja sta si take vbrizge privoščila pred odhodom iz zavetišča Aiguille du Goûter. Prav imenitno se jima je to preprečevalno sredstvo obneslo pri plezanju na vršac. Kafein se vedno s pridom vbrizgava pri vseh slabostih na tolikšni višini. Zato naj si koče omislijo taka dražila za srce.

Prisedil dr. Anton Debeljak.

DR. VALENTIN KORUN +

»Rod za rodom gine,« namreč planincev romantično-idiličnega kova; skovala jih je burno živa, zaupno podjetna, optimistično naivna, samozavestna doba ob zarjah novega, našega stoletja, tedaj mladeniče, danes stare može, če že ne starčke. Zamisel novega, o! slovenskega planinstva jih je prešinila: v gore so se dvigali, ne vzpenjali, tam mirno poiskati plemenitejšega prirodnega užitka, ne zinagovat niti gore niti sebe. Današnji razživčeni svet skoraj ne zmore več pristnega, neprisljenega navdušenja, ki je družilo in spremljalo na planinskih potih tedaj posameznike, posebno pa cele družbe; planinstvo nam je postalo stroka.

Bilo je užitek videti dr. Koruna, kako je užival gorski svet. Vztrajen in zelo trden hodec, je z lahkoto zmagal hojo poljubnega števila ur, po ravnem ali strmo vkreber; ni pa mu prišlo na misel, da bi hodil po brezpotjih tam, kjer so bila pota načrtno pripravljena. Pot kot taka ga ni mikala, tem bolj pa vse, kar je bilo ob njej in kar se je nudilo za njo, ob koncu. Vedno veselo razpoložen, vselej pripravljen za šalo — pa le za dostojno — rojen humorist (v Domu in Svetu 1897 beremo njegovo razpravo o humorju), je pozorno postal pri vsaki znamenitosti na potu, pa naj je bila cvetka, žival, pastir, križ, in se je za vse zanimal. In razgled! Užival ga je najbolj, kadar je bil sam; cele ure je zamišljen in kar zavzet tiho sedel in skoraj ne da bi trenil, sledil lepotam po obzorju, ves zamaknjen. V družbi ni rad kazal svojih nežnejših čustev; rajši jih je prikrival s šaljivostjo in z ironijo. Ta vesela stran njegovega bistva se je naravnost razbohotila, kadar je v večji, mu simpatični družbi posedel pri mizi, na primer v planinski koči po končani turi; kar neugnan je bil videti in je tak ostal blizu do zadnje dobe svojega življenja, šala je sledila šali, pel je pesem za pesmijo z neštetimi kriticami. Pa se je takoj zresnil ob resnem predmetu.

Tak je bil v življenju sploh. Svojo življenjsko pot si je utiral resno in vestno, pa z lahkoto — ker je bil zelo nadarjen — in z umnim delom, ki ga je opravljal vedno z vedrim obrazom, nikoli z mrko nevoljo. Spričo takih lastnosti ga je, brez trohice stremušva, pot pripeljala sama ob sebi kvišku v odlične položaje, ko je po maturi na gimnaziji v Celju (1886), obsežnem proforskem izpitu (iz treh glavnih predmetov — latinščine, grščine, slovenščine), s promocijo (1896), po takojšnjem nastopu službe kot suplent in profesor, postal (1920) ravnatelj (do upokojitve 1925) ter vzporedno predsednik ljubljanskega oddelka proforskega društva (1919—1925) in Francoskega krožka; v vseh teh položajih je bil ravno zaradi posebnosti svojega vedro-resnega značaja kakor ugleden tako priljubljen. V strokovnih in stanovskih zadevah pa ni razumel šale; do možate odločnosti je zrasel, kjer je šlo za varstvo pravice in resnice, pa bodi v zaščito skromnega dijačka ali v obrambo stanovnega tovariša, pravih načel, naroda. To njegovo delovanje spada v zgodovino področij njegovega delokroga.

Planine so ga vabile že kot otroka. Rojen v Glinjah pri Braslovčah (14. febr. 1865) je gledal v bližini zadnje podanke gozdnate Menine; bližnja Savinja ga je vodila v ljube mu Savinjske navzgor, navzdol mu je kazala pot na Mrzlico in njene kopaste sosede; proti severu in severovzhodu so se mu preko in mimo

Gore Oljke pred očmi vrstile skupine razmetanih gorskih sklopov tja proti Pohorju. Službovanje v Kranju in Ljubljani ga je privedlo v obližje višjega gorstva in v neposredni stik našega narodnega planinskega društva; oprijel se ga je takoj v ideji in delu in mu je ostal vneto zvest prav do zadnjega († 11. marca 1940). V počitnicah in ob prostih dnevih ga je najbolj mikal izlet v planine, na svojih potovanjih v daljše kraje (po Italiji, v Švico in Pariz) se je vselej povzpel kam višje. Ker je znal tudi spretno sukati pero (njegovih znanstveni spisi, predvsem pa njegove humoreske, deloma zbrane v knjigi »Spake«, spadajo v slovstveno zgodovino), se je, ko sem prevzel uredništvo Planinskega Vestnika, že leta 1909 odzval mojemu vabilu ter je prispeval potopis »Čez Vesuvij v Pompeje« in je ostal našemu časopisu zvest skozi dvajset let; leta 1910 z opisom »Eiffel in Pilatus«, odslej pa s samimi humoreskami: »V koči« (letnik 1914), »Bivak pod Ojstrico« (1923), »Veleturist Jereb« (1924), »Huda pot« (1926), »Sprava na Menini« (1927), »Turist Pecelj na Krimu« (1928), »Nekdaj v starih časih« (1929). Te lagotne šaljivke so, brez visokih pretenzij, z veselim smehom in rahlim zasmehom prijetno prekinjale stvarno resne članke v našem Vestniku in so zastopale skromno domačnostno plat planinskega pokreta, ki sicer ostaja skoraj brez glasnika, čeprav ona šteje pač mnogo, med gorohodeci najbrž i danes večino pristašev. Čisto svoje vrste naslednika dr. Korun doslej nima.

Nenadno nas je zapustil naš zlatodušni, srčnoveseli, odkritobesedni, jekleno-značajni planinski prijatelj. Svoj trajni spomenik si je postavil sam; slovenski narod mu ga bo čuval.

Dr. Jos. Tominšek.

Smuška odprava na Durmitor. Dne 10. marca t. l. je iz Ljubljane odpotovalo na Durmitor šest članov Akademskega odseka Osrednjega društva SPD: gg. Dolar Dare, Dovjak Tone, Filipič Bojmir, Kopač Vlasto, Malovrh Cene, Padersiž Cene. V načrtu imajo štirinajstdnevno bivanje v skupini Durmitorja; v tem času hočejo vsestransko preizkusiti tamošnja smučišča in doseči prvenstvene zimske vzpone na vrhove. Letošnjo zimo so izrabili za izdatno pripravo v domačih gorah. — Podrobno o pripravah, podvigih in uspehih teh odbranih članov podjetnega in žilavega Akademskega odseka bo Vestnik ob svojem času poročal.

Imena za našo planiko. Najponosnejša, najbolj priljubljena alpska cvetka, *Leontopodium alpinum* Cass., je po svetu najbolj znana z značilnim nemškim imenom Edelweiß, ki služi tudi Angležem in Francozom (tudi naši gorniki jo po domače ponekod še imenujejo »edelbajs«); včasih (n. pr. Angleži) jo zraven imenujejo s prevodom znanstvenega grškega imena »levja noga«. Naši slovenski hribovci so pa za njo napravili vrsto nazornih imen; zbrala sta jih dr. Anton Debeljak (Živ. i. svet, 31. 10. 1938, 280) in prof. I. Koštial (Ž. i. s., 14. 11. 1938). Najbolj je prodrlo ime planika, kot najbolj blagovlasno in pomembno; lepa je tudi očnica; nadalje pečnica, skalarica, skalica; po obliki zvezdnica, zvezdica; po voljni površini mačnica; trosnica (raztresena po skalah) in razna soimena: goličavarica (po goličavah, kakor planika na planem), očinec in očino zelišče (sorodno z očnico) — skupaj 12 domačih imen.

J. T.

Enako imenoslovje jugoslovanskega gorovja. Zanimivo je, da je prebivalstvo v vseh predelih naše države po istem vtisu in čustvu presojalo in poimenovalo posebnosti bližnjih mu planin. Hvaležna naloga bi bila, ko bi kdo zbral vsa taka imena; našel bi Kozjake, Triglave, Kleke, suhe, gole, ravne planine itd. Kot prilog k taki zbirki opozarjamo na Menino Planino v Prokletijah (Gušič, Pril. morf. Prokletija, 125, 127), Babin Zub v Stari Planini (Almanah SrPD, 1939, 78; tudi Babin Nos, 76), Stol (ne Stol!) v vzhodni Srbiji.

T.

Razgled po planinskih časopisih.

Decennale del G. A. R. S. je naslov brošure, ki jo je kot posebno, nad 60 strani obsegajočo številko revije »Alpi Giulie« izdala Tržaška podružnica Ital. alp. društva (sedaj se imenuje Centro alpinistico Italiano). Kratica G. A. R. S. pomeni Gruppo Alpinisti Rocciatori e Sciatori, t. j. »Skupina planincev, skalašev in smučarjev«. Skupina obsega nekako 150 članov, ki so po večini iz Trsta in sedanje Julijske Benečije; nastala je kot naslednica raznih manjših družb l. 1929.

Lani je proslavila svojo desetletnico z izdajo ličnega spominskega spisa. Organizaciji so v njeni prvotni obliki kumovali znani tržaški planinci; med njimi imenujemo Vladimirja Dougana in seveda dr. Julija Kugyja, ki je vedno vneto pospeševal udejstvovanje mladine v Zapadnih Julijcih in ji dajal pobudo in nasvete za nove čine.

Protektorji GARSa so bili še drugi znani tržaški alpinisti; med njimi C. Chersi, dr. Renato Timeus, ki je bil njen prvi predsednik. Med mladimi aktivnimi člani so se odlikovale plezalske družčine, ki so jih vodili Riccardo Deffar, Mario Orsini, Mario Premuda (ti so n. pr. ponovili Hornovo, redko preplezano smer v Montažu), dalje Narcisso Zaller in Umberto Tarabocchia. Glavni in svetovno znani član »Gars-a« pa je Emilio Comici, sloviti zmagovalac severne stene Cima Grande di Lavareto in drugih najtežjih sten v Alpah, v Grčiji, v Egiptu in v Pirenejih, pri nas poznan kot stalni vodnik alpinistke-rojakinje ge. Escherjeve. Nas ta skupina tržaških alpinistov zanima predvsem zato, ker se udejstvuje v Zapadnih Julijcih, često le nekaj kilometrov od sten in robov, v katerih naši najboljši rišejo svoje prvenstvene. So to naši najboljši planinski sosedje, mladi, vedri, drzni in podjetni. »Gars« ima celo 3 koče, in sicer Rifugio Efremon Desimon na južni strani Jalovca (2020 m), dalje zavetišče Dario Mazzeni v Špranji in kočo »Val Rosandra« v istoimenski dolini pri Trstu, kjer vodi Emilio Comici »narodno alpinistično šolo« in kjer je obenem glavno zbirališče in vežbališče te skupine. Seznam težavnih in prvenstvenih tur, ki so jih »Gars«ovci izvedli v Zapadnih Julijcih, v Karniji, v Dolomitih, je za čuda obširen; zanimal bo zlasti našo akademsko skupino, ki bo po njem morda izpopolnila svojo kartoteko prvenstvenih vzponov.

Dvakrat na leto imajo člani obvezne sestanke v gorah in ob tej priliki goje družabne stike, hkratu pa izvajajo težke in najtežje ture, ki so v brošuri po večini našteje. Skupina je priredila samostojno ekspedicijo v novoosvojen gorski Etiopiji. L. 1938 je obiskala grški Olimp; pri tej priliki so izvedli člani nove vzpone v jugovzhodni in severovzhodni steni Stefanija, v severni steni Mitike in severozapadni steni Skale. Znamenito je tudi kulturno delo »Gars«-ovcev; v desetih letih obstoja so priredili 49 predavanj; naslovi pričajo o resnih stremljenjih in dobri podkovanosti v alpinističnih vedah in spretnostih. — Zanimiva brošura nam daje popoln vpogled v živahno in plodono delo tržaških alpinistov.

Dr. A. B.

Zimski almanah za 1939/40. godinu. To je, pod skupnim naslovom »Naše planine« 4. zvezek »Biblioteke Srpskog planinskog i turističkog društva«. Društvo izdaja take zvezke za člane središnje brezplačno, ako poleg članarine 50 din plačajo v ta namen 10 din. Spisi in slike se ne nagrajujejo. — Ta zvezek je vestno uredil Ratimir Stefanović, ki je prispeval tudi tehten članek o Kopaoniku in pretežno večino fotografij iz vseh srbskih planinskosmuških pokrajin. V upravnem oziru almanah povsem zadovoljuje; številne slike (38) res niso vse ostre, a zadostno služijo svojemu namenu, da pojasnijo pokrajinski položaj, oz. smučarjevo dejavnost. Članki in slike kažejo do vse evidence, koliko in kako lepih ter izredno obsežnih smučišč nudijo planine kar v vseh delih Srbije; dobivamo naravno vtis, da se bo planinstvo v Srbiji poživilo ravno preko smučarstva, za katero opazujemo v prebivalstvu zares nagnjenje. To je razveseljiv pojav, ki ga je treba umno gojiti in podpirati; ta posel bodo uspešno opravljale zlasti publikacije, kakršna je ta »zimski almanah«, ki ga s tega vidika posebno pozdravljamo.

Vsi članki so pisani stvarno in živo. Zaradi omejenega prostora jih moremo samo navesti: Kako je smučarstvo počelo u Beogradu (Dr. Andrija M. Ristić), Smučarski centri Srbije i Južne Srbije (Vladeta D. Limić), Sport kao potreba savremenog čoveka (Dušan Stefanović), Proletni smuk na Prokletijama (Branislav Dj. Cerović), Kopaonik (Ratimir Stefanović), Prva zimska tura po Kajmakčalanu (Leonid Maslić). Društvene vesti zaključujejo almanah. — Prihodnja številka je namenjena za april t. l. Želimo ji zdravega napredka. — Na tem mestu hvaležno zapišemo, da je urednik Ratimir Stefanović 20. dec. l. l. na Kolarčevem narodnem vseučilišču z velikim uspehom predaval o Triglavu in Jul. Alpah ter o početkih sloven. planinstva (50 slik).

Dr. J. T.

»Hrvatski planinar«. Naš bratski časopis začelja to leto svoj 36. letnik in se drži svoje preuredbe, t. j. da se naslov (samo naslov!) časopisa poleg hrvaščine napové tudi v nemščini, francoščini in angleščini, da se društvene in splošne vesti (ki jih ni ravno obilno) v tisku in paginaciji ločijo od glavne vsebine in so med nje vrinjeni oglasi, da ima na dveh prilogah slike na umetniškem papirju, v vsebini pa sploh daje prednost — vsekako umestno — govorju svojega okrožja, ne da bi se popolnoma opuščal pogled v svetovno planinstvo ter ozir na njemu bližnje slovenske planine. (Lani je med drugim I. Bahlin opisal prvi zimski vzpon na Stol in poset Jalovca, F. Hladnik pa Veliko noč na Triglavu). Uredništvo je v teku lanskega leta od dr. Frana Kušana prevzel Ivan Rengjeo, ki je tudi letos urednik. Časopis izdaja slej ko prej Hrvatsko planinarsko društvo v Zagrebu, z naročnino 50 din.

Društveni položaj hrvatskega planinstva se je v toliko izpremenil, da so po ustanovitvi banovine Hrvatske štiri društva »Hrvatsko planinarsko društvo« v Zagrebu, »Hrvatsko društvo planinara Runolist« v Zagrebu, »Hrvatski turistički klub Sljeme« v Zagrebu in »Društvo planinara v Bosni in Hercegovini« sklenila svojo posebno zvezo (»Savez hrvatskih planinarskih društev«), ki se je na skupščini 11. dec. 1939 konstituirala. Zveza, ki ji predseduje dr. Fran Šuklje, je pričela takoj z delom. Ta društveni preokret bo na društveno glasilo »Hrvatski planinar«, se zdi (ako sodimo po prvih dveh številkah letnika 1940, ki jih imamo v rokah), vplival v glavnem v tem smislu, da bodo hrvaški planinci usmerili svojo pozornost in skrb izrazito in načelno ravno »hrvaškim« planinam. V 2. številki sta n. pr. kar dva, dosti obširna članka posvečena bosansko-hercegovskim planinam (Ivan Bumba in dr. Virag Dračković Svoboda Lj.). Bumba pravi (str. 54) naravnost: »Doslej smo vsi begali v druge kraje, a svoje smo precej zanemarjali; zdaj bo obratno. Ko bi planinci videli, kako prekrasne planine in visoke planjave imamo, ki so naše i v sklopu banovine Hrvatske, dvomim, da bi bilo toliko Hrvatov, ki bi raje zahajali drugam nego v svoje kraje.« — Od doslednega in trajnega izvajanja tega stališča bo imelo planinstvo v tistih krajih — še sila primitivno t. j. zanemarjeno — samo največjo korist, prebivalstvu pa bo donášalo zdrav napredek.

V tem pogledu se odpira »Hrvatskemu planinarju« lepo, hvaležno, za mnogo let še neizčrpano polje prosvetnega poslanstva.

Dr. J. T.

Duhovno življenje, ta argentinski mesečnik, ki stopa zdaj že v osmo leto — urednik mu je Janez Hladnik — izhaja vsak mesec v Buenos Airesu z obsežnim, bogato ilustrovanim zvezkom velikega formata in prinaša v lepi slovenščini poučne, zabavne in informativne članke iz domačega argentinskega ter iz evropsko slovenskega področja, poleg številnih aktualnih vesti in novic. Moramo mu priznati, da tak časopis naše slovenstvo kar sijajno zastopa tam v daljni Južni Ameriki.

Po naslovu in glavnih smernicah je časopis versko-nabožnega značaja in služi temu namenu v pravi meri. Posredno in neprisiljeno pa goji narodno zavest in podpira znanje domačnosti in domačije na obeh straneh, Amerikancem o Sloveniji in Jugoslaviji, nam o Argentini. Ta idealni delokrog vidimo uresničen v vsaki številki. Poglejmo n. pr. lansko velikonočno (uredništvo posveča večkrat kako številko posebni priliki). V njej se govori najprej o velikonočnih obredih, in sicer zgodovinsko s pogledi na aktualno sedanjost; nato sledi zanimiv potopis »Po Argentini sem in tja«, za njim pa temeljiti in iz perečih potreb izvirajoči spis (ki se v prih. številkah nadaljuje) »O slovenskih manjšinah« (seveda tudi o najbližji v Italiji). Beremo nadalje potovanje iz Argentine v Prekmurje, prosvetne novice iz Slovenije, razmišljanje o svetovnem položaju. — Vzemimo 1. številko 1940. Kot božična in novoletna ima uvodna pesmi in razmišljanje o betlehenskem detetu. Sledi pa potopis »Skozi Bosno k Jadranu«, nato povest »Božična noč v Palma-Suncho« (v Andih), Nauki staršem, Prerokovanje o svetovni vojni v bodočnosti, o »Novinah« v Slov. Krajini, o Baltskih državah in velik šop tekotih novic. — Res, želeli bi, da bi ta časopis bil pri nas doma bolj razširjen.

Dr. J. T.